

Spis treści:

1. Wstęp	2
2. Stereotypy dotyczące starości	2
3. Przemoc wobec seniorów	3
4. Fakty i mity na temat przemocy	4
5. Formy przemocy wobec osób starszych	6
6. Dlaczego ludzie starsi nie chcą mówić o przemocy w swoim życiu ...	8
7. Wsparcie instytucjonalne	9
a. Opieka zdrowotna	
b. Pomoc społeczna	
8. Jeżeli podejrzewasz, że osoba starsza jest ofiarą przemocy.....	15
9. Jako człowiek wrażliwy na niedolę innych ludzi... ..	16
10. Zagadnienia związane z odpowiedzialnością karną	16
Obowiązek społeczny a obowiązek prawny	
Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	
Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa	
Pamiętaj o dowodach!	
Jak i gdzie złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa	
Procedura Niebieskiej Karty	
11. Pozostałe zagadnienia prawne	22
Alimenty	
Darowizna, jej odwołanie, służebność osobista	
Obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny	
12. Gdzie szukać informacji oraz pomocy?	25
13. Bibliografia.....	27

1. WSTĘP

Liczba osób w podeszłym wieku zwiększa się z roku na rok. Wzrasta średnia długość życia człowieka – dla Polek to 78 lat, a dla Polaków 70 lat. W Polsce szacuje się, że populacja osób starszych powyżej 65 roku życia stanowi grupę liczącą prawie 5 mln ludzi. Wydłużenie życia społeczeństw europejskich jest niebywałym osiągnięciem cywilizacji i stawia przed nami zupełnie nowe zadania.

Polityka wobec osób starszych w Unii Europejskiej polega przede wszystkim na promowaniu tzw. aktywnej starości. Państwom członkowskim zaleca się podejmowanie działań umożliwiających osobom starszym pełne i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym min. poprzez tworzenie, promowanie i wspieranie programów edukacyjnych, zwiększenie zatrudnienia osób starszych, umożliwienie osobom starszym wypowiadania się w swoich sprawach i promowanie pozytywnego społecznego wizerunku starości oraz solidarności międzypokoleniowej. Podkreśla się też konieczność zapewnienia właściwej opieki zdrowotnej dla tej grupy społecznej, stabilności rent i emerytur, a także pomocy społecznej. Działania te mają zapobiegać zjawisku marginalizacji społecznej osób starszych.

2. STEREOTYPY DOTYCZĄCE OSÓB STARSZYCH

Stereotypy dotyczące osób starszych krzywdząco wpływają na ich społeczne funkcjonowanie. Starość wiąże się w nich z niesprawnością psychiczną i fizyczną, podatnością na choroby, biedą, niezadowoleniem, konserwatyzmem poglądów i nawyków, skłonnością do pouczenia innych, zaniedbaniem, pesymizmem. Należy jednak pamiętać, że w opinii gerontologów **nie ma jednolitego typu człowieka starego, a proces starzenia się u każdego przebiega odmiennie**. Ważne byśmy wszyscy, a w szczególności osoby zawodowo kontaktujące się z tą grupą społeczną, mieli świadomość, że nasze myślenie o ludziach starszych jest zniekształcone przez stereotypy.

Jak wynika z badań TNS OBOP wbrew stereotypowi osoby starsze w Polsce nie uważają się za bezradne. 55% badanych twierdzi, że nie ma takich

spraw, w których oczekiwali by pomocy. Reszta szukałaby pomocy w przypadku wizyty w urzędzie lub u lekarza. Niemal co czwarta ankietowana starsza osoba szuka dla siebie nowej roli w życiu. Gdyby nie ograniczenia finansowe wielu z nich chciałoby uprawiać turystykę, brać udział w życiu kulturalnym, spotykać się ze znajomymi. Starsi ludzie gotowi są pomagać dzieciom, osobom chorym, dzielić się swoją wiedzą zawodową.

3. PRZEMOC WOBEC SENIORÓW

Zapobieganie przemocy wobec osób starszych jest bardzo ważnym zagadnieniem w starzejącym się społeczeństwie, chociaż dopiero w ostatnich latach zjawisko to zaczęło być postrzegane jako ogólnospołeczny problem. W kwietniu 2002 roku, w Madrycie, wszystkie kraje ONZ przyjęły dokument pod nazwą United Nation International Plan of Action, w którym jasno podkreśla się wagę zapobiegania temu problemowi i wskazuje, że ochrona osób starszych przed przemocą należy do Powszechnych Praw Człowieka.

We wspomnianej deklaracji zwraca się uwagę na kilka istotnych zagadnień związanych ze zjawiskiem przemocy wobec osób starszych:

- Brak reakcji w przypadku rozpoznania przemocy wobec osób starszych jest często spowodowany brakiem odpowiednich narzędzi prawnych.
- Zapobieganie przemocy wobec osób starszych wymaga zaangażowania wielu środowisk społecznych.
- Pracownicy służby zdrowia pierwszego kontaktu odgrywają zasadniczą rolę w reagowaniu na przemoc wobec osób starszych – choć, paradoksalnie, to oni często nie rozpoznają tych przypadków.
- Edukacja i rozpowszechnianie informacji za pośrednictwem mediów mają istotne znaczenie w przeciwdziałaniu przemocy wobec osób starszych – dotyczy to zarówno edukacji profesjonalistów, jak i całego społeczeństwa (przełamywanie tabu i obalanie stereotypów istniejących w stosunku do ludzi starszych).

Przemoc wobec osób starszych jest problemem uniwersalnym. Badania pokazują, że występuje ona zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się.

Realna ocena zjawiska nadużyć wobec osób starszych jest niemożliwa ze względu na dużą liczbę nieujawnionych incydentów. Krzywdzeni nie zgłaszają takich faktów, ponieważ bardzo często są przekonani o bezskuteczności ścigania, obawiają się odwetu. Ofiary nadużyć boją się też umieszczania w domach opieki, wstydzą się postępowania swoich oprawców, jeśli są oni członkami rodziny oraz brakuje im wewnętrznej, psychicznej determinacji, by zgłosić incydent np. na policję. Sytuacja krzywdzonej osoby starszej jest bardzo trudna, wielowątkowa. Bardzo często dodatkowo komplikuje ją zależność materialna, mieszkaniowa i emocjonalna.

4. FAKTY I MITY

MIT: *Przemoc w rodzinie to „sprawa prywatna”.*

FAKT: Przemoc w rodzinie nie jest sprawą prywatną, jest przestępstwem i istotnym problemem społecznym.

MIT: Sprawcy przemocy działają pod wpływem alkoholu.

FAKT : Większość osób stosujących przemoc robi to na trzeźwo.

MIT: Przemoc w rodzinie występuje wyłącznie u ludzi z niższych klas społecznych.

FAKT: Przemoc w rodzinie może dotknąć każdego z nas. Badania wykazują, że osoby stosujące przemoc pochodzą z różnych grup społecznych, niezależnie od np. od poziomu wykształcenia.

MIT: Prawdopodobieństwo doświadczenia przemocy ze strony obcego człowieka jest większe niż ze strony członka rodziny.

FAKT: Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem częstszym niż ta, na jaką jesteśmy narażeni na ulicy, w barze lub miejscu pracy.

MIT: Ludzie, którzy używają przemocy są chorzy psychicznie.

FAKT: Nie ma bezpośredniego związku pomiędzy przemocą w rodzinie a chorobą psychiczną. U podłoża przemocy leży dążenie do przejęcia kontroli i pokazania władzy nad ofiarą. Najbardziej typową

cechą sprawców przemocy jest ich pozorna normalność. Nie prawdą jest, że przemoc dopuszczają się tylko osoby uzależnione, chore psychicznie, nie radzące sobie społecznie. Słabość, zależność drugiej osoby bywa wykorzystywana, przez osoby „po których nigdy byśmy się tego nie spodziewali”.

MIT: To był jednorazowy incydent, który się nie powtórzy.

FAKT: Przemoc wobec członka rodziny rzadko jest jednorazowym incydentem. Zazwyczaj jest tylko pierwszym ogniwem w łańcuchu nasilającej się przemocy.

MIT: Ofiary przemocy muszą zrobić coś, żeby „zasłużyć” sobie na przemoc.

FAKT: Nikt nie „zasługuje” na zniewagi i bicie. Wielu sprawców przemocy stawia swoim ofiarom absurdalne wymagania i oczekuje od nich rzeczy niewykonalnych. Dla sprawcy każdy pretekst jest dobry.

MIT: Prośzenie dzieci o pieniądze, występowanie o alimenty jest poniżające.

FAKT: Obowiązek alimentacyjny dotyczy dorosłych dzieci rodziców, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej. Instytucje pomocy społecznej udzielają pomocy tylko w sytuacji, gdy osoby zobowiązane ustawowo do wspierania członków rodziny nie są w stanie skutecznie tego zrobić.

MIT: Korzystanie z pomocy społecznej to wstyd.

FAKT: Pomoc społeczna oferuje wiele rodzajów pomocy osobom i rodzinom, które z różnych powodów znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Każdy z nas może znaleźć się w takiej sytuacji bez swojej winy. Obok świadczeń pieniężnych pomoc społeczna oferuje różnego rodzaju pomoc niepieniężną, na przykład w postaci pracy socjalnej lub specjalistycznego poradnictwa.

5. FORMY PRZEMOCY WOBEC OSÓB STARSZYCH

Przemoc wobec osób starszych może być zdefiniowana jako pojedyncze lub powtarzające się działanie, lub brak odpowiedniego działania, występujące w jakiegokolwiek relacji, w której oczekuje się zaufania, a która powoduje krzywdę bądź cierpienie osoby starszej. Może ona przybierać różne formy: przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej, finansowej, a także formę intencjonalnego lub nieintencjonalnego zaniedbania (definicja podana za The Toronto Declaration on the Prevention of Elder Abuse).

Przemoc fizyczna to zachowanie, którego celem jest zadanie bólu fizycznego, uszkodzenie ciała, pogorszenie zdrowia lub pozbawienie życia:

Przykłady: bicie, popychanie, szarpanie, policzkowanie, duszenie, wykręcanie rąk, karmienie z użyciem siły lub pozbawianie jedzenia, stosowanie środków uspokajających, przedawkowanie leków, nieudzielanie koniecznej pomocy medycznej, zaniedbywanie czynności pielęgnacyjnych, higienicznych, ograniczanie dostępu do łazienki lub innych pomieszczeń wspólnych, zamykanie samotnie w domu lub w jednym pomieszczeniu, nieodpowiednia temperatura w pomieszczeniu, pozbawianie spokoju, snu. Objawami doświadczania tego rodzaju przemocy są rany, siniaki, nacięcia, bolące miejsca, złamania, spadek jakości w zakresie higieny osobistej i wyglądu zewnętrznego, wysypki, nagła utrata masy ciała, głód, pragnienie, zmiany w zachowaniu.

Przemoc psychiczna to zachowanie, którego celem jest zmniejszenie poczucia własnej wartości, wzbudzenie w ofierze strachu, pozbawianie jej poczucia bezpieczeństwa i kontroli nad własnym życiem:

Przykłady: krzyki, przeklinanie, obelgi i groźby, ciągła krytyka, szykanowanie z powodu wieku, niepełnosprawności, upokarzanie, zastraszanie, szantażowanie, wyśmiewanie, domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie kontaktu lub izolowanie od innych członków rodziny czy przyjaciół, znajomych (zakazy wychodzenia z domu, przyjmowania gości, korzystania z telefonu), odebranie prawa do podejmowania własnych decyzji czy posiadania własnych tajemnic. Symptodem bycia ofiarą takiej przemocy może być: depresja, wycofanie się, złość, zmiany w zachowaniu, nastroju, strach, przerażenie, agresja, obniżenie poczucia własnej wartości, zwiększenie pobudliwości lub apatia.

Osoby starsze nierzadko bywają wykorzystywane przez osoby najbliższe do wykonywania prac ponad ich siły (codzienna opieka nad wnukami, prowadzenie gospodarstwa domowego) pod groźbą odrzucenia i samotności.

Przemoc seksualna to działanie mające na celu zmuszenie ofiary do podjęcia współżycia bądź niechcianych zachowań seksualnych:

Przykłady: gwałt, molestowanie, obnażanie się, zmuszanie do nieakceptowanych form współżycia, do oglądania treści pornograficznych, żarty o podtekście seksualnym. O występowaniu tego rodzaju przemocy może świadczyć: choroba weneryczna, infekcje moczu, podarte i zakrwawione ubrania, dyskomfort podczas siedzenia i chodzenia, zmiany w zachowaniu. Sprawcami przemocy seksualnej są często partnerzy, wieloletni mężowie żądający spełniania „obowiązku małżeńskiego”.

Przemoc ekonomiczna to zachowanie, którego celem jest finansowe wykorzystanie lub ekonomiczne uzależnienie ofiary od sprawcy:

Przykłady: odbieranie renty / emerytury lub kontrolowanie i wydzielanie pieniędzy, zmuszanie do podpisywania zobowiązań finansowych, do zmiany testamentu, do przepisywania (darowizn) nieruchomości, dóbr, pieniędzy, fałszerstwo, nadmierne obciążanie kosztami. Informacją o zaistnieniu tego typu przemocy może być: brak pieniędzy, nagłe zmiany w testamencie lub decyzje o podjęciu pożyczki lub kredytu. Starsze osoby narażone są na wykorzystanie ze strony tzw. łowców spadków, czy „miłośników starszych partnerów”.

Przemoc instytucjonalna:

- mogą to być wszystkie podane wyżej rodzaje nadużyć występujące w urzędach, przychodniach, domach pomocy społecznej i tym podobnych instytucjach, a także niedostosowanie systemu, bądź zaniechania w procedurach. Osoby starsze skarżą się na bagatelizowanie ich problemów, ograniczanie należytej im uwagi i czasu, zwracanie się do nich po imieniu, albo pozornie dobrotliwie „niech babcia”, okazywanie zniecierpliwienia wobec ich niepełnosprawności (np. niedosłyszenia, powolności), nie dawanie wiary ich skargom. Poważnym problemem zgłaszanym przez osoby starsze (głównie kobiety) jest traktowanie ich na rynku pracy: ogromne problemy ze znalezieniem etatu w celu dopracowania do okresu emerytalnego, wykorzystywanie ich słabej

pozycji przez pracodawców poprzez nadmierne obciążanie obowiązkami, złe traktowanie, bo i tak nie znajdują pracy gdzie indziej.

O przemocy mówimy wtedy, gdy mamy do czynienia z sytuacją wykorzystywania przewagi osoby silniejszej nad słabszą – taką, która ma mniejsze możliwości, by sama się obronić. Starość niesie ze sobą stopniową utratę dotychczasowych możliwości człowieka, spadek siły fizycznej, ograniczenie sprawności ruchowej i jako taka może narażać człowieka na zwiększone prawdopodobieństwo przemocy. Niepełnosprawność może czynić człowieka zależnym od innych w zakresie zaspokajania najbardziej podstawowych potrzeb fizjologicznych i psychicznych. Osoby starsze często cierpią z powodu poczucia bycia odrzuconym, samotnym, niepotrzebnym. Jeszcze trudniej jest w sytuacji, gdy są odizolowane od kontaktów społecznych poza domem – ich zależność znacznie wtedy wzrasta, są skazane na środowisko, w którym przebywają i w sytuacji przemocy nie widzą możliwości ucieczki.

6. DLACZEGO LUDZIE STARSZY NIE CHCĄ MÓWIĆ O PRZEMOCY W SWOIM ŻYCIU:

Ogromnym problemem jest niechęć krzywdzonych osób starszych do ujawniania przemocy jakiej doświadczają ze strony swoich dzieci, wnuków, współmałżonków. Poczucie obowiązku chronienia ich, wspierania powoduje znoszenie cierpienia w milczeniu. Starzy rodzice nierzadko czują się odpowiedzialni za zachowanie swoich dorosłych dzieci, zgodnie z przekonaniem, że tak sobie je wychowali. Wiąże się to ze wstydem. Ważne jest, by zachęcać ich do zmiany takiego myślenia.

Osoby starsze, które nie akceptują swojej sytuacji, po przejściu na emeryturę zagubione w poczuciu swojej społecznej roli, czasem samotne, częściej cierpią z powodu objawów depresji – dotyczy ona 30% tej populacji! To przypadłość, którą powinno się leczyć, a nie traktować jako naturalną w tym wieku. Stan depresji utrudnia człowiekowi wprowadzanie zmian w swoim życiu, ogranicza aktywność i powoduje często trwanie w trudnej sytuacji, która wtedy wydaje się bez wyjścia.

Każda przemoc dziejąca się w rodzinie ma tzw przebieg cykliczny – sprawca poza okresami, gdy krzywdzi miewa lepsze dni, kiedy dobrze traktuje

ofiara, jest oddany, ciepły, rozumiejący. To bardzo przywiązuje zależnego od sprawcy krzywdzonego człowieka i daje złudną nadzieję na trwałą poprawę relacji, nadzieję, że stosowanie wobec niego nadużycia są incydentalne i wkrótce się skończą.

Typowe zachowanie sprawcy wiąże się obarczaniem ofiary winą. Uderzył, pchnął, wyzwał, bo „znowu czegoś chcesz”, „nie dajesz mi spokoju”, ‘pobrudziłeś się” itp. Ciągłe powtarzanie tego wywołuje w pokrzywdzonym przekonanie, że gdyby był inny, bardziej sprawny, samodzielny, pomocny sytuacja poprawiłaby się – czuje się więc winny.

Osoby krzywdzone, zależne od sprawcy, boją się konsekwencji ujawnienia przemocy. Odczuwają strach przed całkowitym odrzuceniem, przed eskalacją agresji.

7. WSPARCIE INSTYTUCJONALNE

Osoby udzielające pomocy osobom starszym powinny posiadać podstawowe informacje na temat instytucji państwowych mających za zadanie udzielanie pomocy tej grupie społecznej. Opieka nad osobami starszymi w Polsce sprawowana jest poprzez dwa uzupełniające się systemy: system opieki zdrowotnej oraz system pomocy społecznej.

U części osób w bardzo podeszłym wieku niepełnosprawność przybiera na tyle duże rozmiary, że człowiek wymaga stałej uwagi i opieki, której świadczenie wymaga pomocy specjalnych instytucji. Istnieją rozwiązania umożliwiające sprawowanie opieki w miejscu zamieszkania osoby starszej w celu umożliwienia jej pozostania w dotychczasowym środowisku oraz optymalizowania kosztów tej opieki, jak również poza miejscem zamieszkania, w placówkach specjalistycznych.

a. OPIEKA ZDROWOTNA

Narastająca liczba osób starszych w społeczeństwie i rosnące w związku z tym potrzeby w zakresie opieki medycznej i pomocy społecznej stanowią poważne wyzwanie dla organizatorów ochrony zdrowia. Według WHO zasadniczym celem polityki zdrowotnej w tym zakresie jest:

- wczesne wykrywanie i zapobieganie problemom zdrowotnym;
- promocja zdrowia osób starszych: utrzymanie i poprawa spraw-

ności (fizycznej i psychicznej), edukacja w zakresie zachowań prozdrowotnych i samokontrola zdrowia, poprawa funkcjonowania tych osób w środowisku społecznym;

- organizacja opieki w taki sposób, aby zapewnić osobie starszej jak najdłuższe samodzielne funkcjonowanie w środowisku domowym;
- zapobieganie instytucjonalizacji (umieszczaniu w placówkach opiekuńczych) poprzez przeciwdziałanie niepełnosprawności fizycznej i psychicznej. Pogorszenie sprawności w zakresie wykonywania codziennych czynności oraz zaburzenia pamięci i funkcji poznawczych istotnie zwiększają zapotrzebowanie na świadczenia pielęgnacyjne i usługi opiekuńcze. Niedostateczna opieka w tym zakresie często prowadzi do pogorszenia stanu zdrowia, wymagającego całodobowej opieki.

Lekarz rodzinny jest kluczową postacią w opiece nad osobami starszymi. Lekarze przyjmują w przychodniach i gabinetach, a także przyjeżdżają na wizyty domowe. Opieka zdrowotna w formie wizyt w domu pacjenta jest realizowana też przez **pielęgniarki rodzinne / środowiskowe**, które prowadzą pielęgnację zarówno w przypadku ostrych zachorowań, jak i schorzeń przewlekłych wymagających opieki długoterminowej nad obłożnie i przewlekle chorym.

W ramach ubezpieczenia w NFZ przysługują również świadczenia takie jak leczenie w sanatorium, pobyty na turnusach rehabilitacyjnych, bezpłatny przejazd środkami transportu sanitarnego oraz zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Oddziały dla przewlekle chorych tworzone w szpitalach (obok typowych oddziałów szpitalnych realizujących opiekę w ostrych przypadkach) zapewniają całodobową opiekę lekarską i pielęgniarzką nad pacjentami, którzy nie wymagają już intensywnego leczenia, natomiast ich stan zdrowia nie pozwala na wypis do domu. Wszystkie świadczenia realizowane w szpitalu łącznie z kosztami hotelowymi są dla pacjenta bezpłatne.

Zakłady opiekuńczo-lecznicze (ZOL) zapewniają całodobową opiekę lekarską i pielęgniarzką, przeznaczone są dla pacjentów wymagających długo-

trwałego leczenia i pielęgnacji poza szpitalem. Warunkiem przyjęcia pacjenta do ZOL jest niezdolność do samodzielnego funkcjonowania. W ZOL udzielane są całodobowe świadczenia zdrowotne osobom, które przebyły ostrą fazę leczenia szpitalnego. Celem zakładu jest objęcie całodobową opieką osób niewymagających hospitalizacji, które ze względu na zły stan zdrowia i trudną sytuację rodzinną nie mogą przebywać w środowisku domowym. Personel medyczny i leczenie są finansowane ze środków NFZ, natomiast pacjent częściowo ponosi koszty hotelowe do wysokości 70% swoich dochodów (tzn. emerytury lub renty) lecz nie więcej niż 250% najniższej emerytury.

W zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych (ZPO) prowadzona jest opieka całodobowa obejmująca świadczenia o charakterze pielęgnacyjnym, opiekuńczym i rehabilitacyjnym z uwzględnieniem kontynuacji leczenia farmakologicznego i dietetycznego dla pacjentów nie wymagających leczenia szpitalnego. Do ZPO przyjmowani są pacjenci, których stan nie wymaga stałego nadzoru lekarskiego, natomiast konieczne są długotrwałe zabiegi pielęgniarstwa niemożliwe do wykonania w warunkach opieki domowej. Warunkiem przyjęcia pacjenta do ZPO jest niezdolność do samodzielnego funkcjonowania. Podobnie jak w ZOL personel medyczny i leczenie są finansowane ze środków (NFZ), natomiast pacjent częściowo ponosi koszty hotelowe do wysokości 70% własnych dochodów lecz nie więcej niż 250% najniższej emerytury. Pobyt pacjenta ma charakter tymczasowy w ZPO, zwykle ograniczony jest do kilku tygodni.

Hospicja zapewniają całodobową opiekę lekarską i pielęgniarstwa dla nieuleczalnie chorych w terminalnym okresie życia. Zasadniczym celem tego typu placówek jest poprawa jakości życia chorych i ich rodzin poprzez leczenie objawowe, zwalczanie bólu, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych, wspomaganie rodziny w czasie trwania choroby i po śmierci pacjenta. W hospicjum wszystkie świadczenia realizowane są bezpłatnie. Na bazie hospicjum często są organizowane poradnie i wyjazdowe zespoły opieki paliatywnej.

Należy pamiętać o podstawowych prawach osób korzystających z opieki zdrowotnej opisanych w tzw **Karcie Praw Pacjenta**. Wskazuje się w niej min, że pacjent ma prawo do:

- uzyskania od lekarza przystępnej informacji o swoim stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych i leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu;
- intymności i poszanowania godności w czasie udzielania świadczeń zdrowotnych;
- udostępniania mu dokumentacji medycznej lub wskazania osoby, której dokumentacja ta może być dostarczona;
- decydowania o osobach, którym lekarz może udzielać informacji o jego stanie zdrowia;

b. POMOC SPOŁECZNA

Art. 25. ust 1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka mówi, że „Każdy człowiek ma prawo do poziomu życia zapewniającego zdrowie i dobrobyt jemu i jego rodzinie, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i niezbędne świadczenia socjalne oraz prawo do zabezpieczenia na wypadek choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w sposób od niego niezależny.” Wynika z tego obowiązek państwa zapewnienia ludziom możliwości korzystania z tego prawa.

Świadczeniem pomocy społecznej zajmują się przede wszystkim instytucje samorządowe – gminne i powiatowe. Osoba potrzebująca pomocy powinna zgłosić się w pierwszej kolejności do Ośrodka Pomocy Społecznej znajdującego się w jej gminie. Pomoc społeczna w Polsce działa na zasadach określonych w ustawie z dnia 12.03.2004 roku. Prawo do niektórych świadczeń z pomocy społecznej, w szczególności świadczeń pieniężnych, uzależnione jest od wysokości dochodu osoby lub rodziny ubiegającej się o to świadczenie, czyli od tzw. kryterium dochodowego.

Zadania pomocy społecznej w stosunku do osób starszych mieszkających w środowisku domowym są realizowane przez:

- **pracownika socjalnego** w zakresie diagnozowania sytuacji materialnej i rodzinnej (przede wszystkim stopnia niesprawności i ubóstwa osoby starszej) w celu ustalenia wskazań do przyznania pomocy społecznej;
- **opiekuna środowiskowego** w zakresie usług opiekuńczych;

- **personel specjalistyczny** (pielęgniarkę, fizjoterapeutę, terapeutę zajęciowego itp.) w zakresie usług opiekuńczych specjalistycznych.

Pomoc społeczna przyznawana jest osobom starszym w formie:

1. Świadczeń pieniężnych:

- **zasilek stały** – w przypadku niskich dochodów;
- **zasilek okresowy** (np. z powodu przyczyn przejściowych jak długotrwała choroba, bezrobocie);
- **zasilek celowy** (np. chorobowy, mieszkaniowy, na pokrycie kosztów żywności, odzieży, opału).

2. Świadczenia niepieniężne

a. **pomoc środowiskowa** – udzielana w miejscu zamieszkania osoby lub rodziny:

- praca socjalna – jest działaniem na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym poprzez:

- prowadzenie indywidualnej pracy z klientem/rodziną skierowanej na zapobieganie pogłębianiu się dysfunkcji, minimalizowaniu skutków przemocy, motywowanie do zmiany sytuacji;
- realizowanie zaplanowanego procesu pracy socjalnej z udziałem klienta;
- towarzyszenie w pokonywaniu bieżących trudności;
- monitorowanie środowisk zagrożonych przemocą poprzez systematyczne wizyty w środowisku w ramach realizacji procedury Niebieska Karta-Pomoc Społeczna;
- przeciwdziałanie izolacji społecznej.

- poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne i rodzinne)

- interwencja kryzysowa – udzielana możliwie najszybciej osobie, która znalazła się w sytuacji kryzysu. To forma pomocy, z której często korzystają osoby doznające przemocy ze strony osoby bliskiej wspólnie zamieszkującej. Wiąże się z udzieleniem pomocy psychologicznej i odizolowaniem sprawcy od osób krzywdzonych (w Polskich warunkach

polega to na przeniesieniu osoby krzywdzonej do bezpiecznego miejsca np. schroniska).

Praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne i interwencja kryzysowa dostępne są dla każdej osoby potrzebującej pomocy bez względu na jej dochód.

b. pomoc zakładowa – udzielana w postaci umieszczenia osoby potrzebującej w określonej placówce pomocy społecznej

- **Ośrodki wsparcia (np. Dzienny Dom Pomocy, Schronisko)** – zajmują się świadczeniem usług opiekuńczych, zaspokajaniem podstawowych potrzeb bytowych, poradnictwem, pracą socjalną. Obecna ustawa o pomocy społecznej poświęca niewiele uwagi tym placówkom. Są one zaliczane do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej dziennego pobytu, niemniej ośrodki te mogą prowadzić całodobowe miejsca okresowego pobytu. Prowadzone są przez gminy i powiaty.

- **Rodzinne Domy Pomocy** – zajmują się świadczeniem usług całodobowych dla starszych ludzi. Skierowanie do RDP następuje na wniosek osoby zainteresowanej, którą po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego rozpatruje kierownik ośrodka pomocy społecznej. Zawiera on umowę z osobą prowadzącą dom, która określa wydatki na świadczone przez dom usługi. W RDP może przebywać od 3 do 8 osób. Pobyt w RDP jest odpłatny, a wysokość miesięcznej opłaty określone jest w decyzji o skierowaniu do placówki.

- **Domy Pomocy Społecznej (DPS)** opieka prowadzona jest przez wielodyscyplinarny zespół terapeutyczny, który powinien realizować: usługi opiekuńcze, pielęgnację, terapię zajęciową, rehabilitację, psychoterapię, pracę socjalną. Domy pomocy społecznej zapewniają całodobową opiekę pielęgniarzek i opiekunów DPS oraz usługi opiekuńcze specjalistyczne dla przewlekłe somatycznie chorych, dla przewlekłe psychicznie chorych, dla niepełnosprawnych fizycznie oraz dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.

8. JEŻELI PODEJRZEWASZ, ŻE OSOBA STARSZA JEST OFIARĄ PRZEMOCY

Jeżeli podejrzewasz, że osoba starsza jest ofiarą przemocy – **porozmawiaj z nią, udziel wsparcia, zaoferuj osobistą pomoc**. Większość ofiar milczy ze wstydu, strachu, bądź bezradności, albo z niewiedzy o swoich prawach. Pozostaje też często pod presją sprawców, bądź członka rodziny. Moment, kiedy krzywdzona osoba zaczyna mówić o swoich doświadczeniach bywa dla niej bardzo trudny, dlatego ważne jest potraktowanie jej z uwagą i zrozumieniem. Osoba krzywdzona powinna się przede wszystkim dowiedzieć od Ciebie, że nie jest winna temu co się dzieje, że za przemoc odpowiedzialny jest zawsze sprawca. Twoje współczucie, wsparcie może być decydujące dla jej dalszych decyzji. Informacji o przemocy nie można pozostawić, zbyć, zapomnieć. Sprawca, który czuje się bezkarny działa coraz okrutniej, a to może zagrażać zdrowiu, a nawet życiu krzywdzonego. Ujawnienie tajemnicy o dziejącej się przemocy, budzi zawsze niezadowolenie sprawcy, który z reguły wszystkiemu zaprzecza, winą obarczając krzywdzonego. Sprawca dba przecież, by jego postęпки miały miejsce bez obecności świadków.

Jeśli bezpieczeństwo osoby krzywdzonej jest zagrożone należy działać jak najszybciej, by uniemożliwić kontakt ze sprawcą. Polega to na przeprowadzeniu się osoby krzywdzonej do schroniska. W Polsce zakaz zbliżania się sprawcy do ofiary praktycznie nie jest orzekany.

Osoba doświadczająca przemocy powinna w sytuacji zagrożenia wzywać policję. Poinformuj ją, że zarówno przemoc psychiczna, jak i fizyczna jest przestępstwem i że zgłoszenie sprawy Policji jest jedynym sposobem na pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej. Wskaż instytucje lub organizacje udzielające bezpłatnych porad psychologicznych oraz prawnych, zaproponuj skorzystanie z pomocy medycznej.

Nie miej wątpliwości, czy należy „wtrącać się” w życie drugiego człowieka, dla osoby starszej twoje postępowanie może być jedyną szansą na zmianę sytuacji.

9. JAKO CZŁOWIEK WRAŻLIWY NA NIEDOLĘ INNYCH LUDZI...

Jako pracownik instytucji lub organizacji zajmującej się niesieniem pomocy doskonale wiesz, że postawa polegająca na udawaniu, że problemu nie ma, że to nie twój problem jest najgorszym rozwiązaniem. Ważne pytanie, na które powinieneś sobie odpowiedzieć brzmi: Czy potrafisz żyć ze świadomością, że konsekwencją twojej bezczynności jest krzywda wyrządzana drugiemu człowiekowi? Jeżeli własne spostrzeżenia, intuicja, doniesienia osób trzecich wywołają w tobie przekonanie, że ktoś jest krzywdzony i potrzebuje pomocy nie bądź obojętny. Gdy chodzi o życie lub zdrowie drugiego człowieka działaj rozsądnie, racjonalnie, zdecydowanie. Poniższe informacje przybliżą ci przebieg procedury karnej zmierzającej do wykrycia i ukarania sprawcy przemocy. Aby do tego doszło konieczne jest złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Zapoznaj się z treścią poniższych przepisów kodeksu karnego, aby przekonać się jak różne mogą być zarzuty postawione sprawcy przemocy:

- Ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 k.k.)
- Inne uszkodzenie ciała (art. 157 k.k.)
- Narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 k.k.)
- Pozbawienie wolności (art. 189 k.k.)
- Groźba karalna (art. 190 k.k.)
- Zmuszenie (art. 191 k.k.)
- Znęcanie się (art. 207 k.k.)
- Porzucenie (art. 210 k.k.)
- Uprrowadzenie (art. 211 k.k.)
- Naruszenie nietykalności (art. 217 k.k.)
- Kradzież (art. 278 k.k.)

10. ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ KARNA

Obowiązek społeczny a obowiązek prawny

Obowiązek powiadomienia właściwych organów o swoich podejrzeniach lub popełnionym przestępstwie to przede wszystkim **obowiązek**

społeczny, realizowany dobrowolnie, wynikający z wrażliwości i przekonania, że nie wolno być obojętnym na krzywdę drugiego człowieka. Co więcej jest to pożądana postawa społeczna, której kształtowanie popiera ustawodawca i daje temu wyraz w kodeksie postępowania karnego. *„Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję”* (art. 304 § 1 k.p.k.). Powinność ta spoczywa na każdym z nas (na rodzinie, sąsiadach, osobach zrzeszonych w „klubach Seniora” albo wspólnotach wyznaniowych), a także na pracownikach placówek służby zdrowia, ośrodków pomocy społecznej, fundacji, stowarzyszeń. W sytuacjach szczególnych, gdy mamy do czynienia z przestępstwami o dużym ciężarze gatunkowym (np. zabójstwem) obowiązek społeczny staje się zagrożonym sankcją **obowiązkiem prawnym**.

Obowiązek prawny dotyczy instytucji państwowych i samorządowych, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Są one zobowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Bardzo istotne uregulowanie prawne wprowadzono „**Ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie**”. Jej artykuł 12 mówi, że osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny **niezwłocznie** zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

W polskim prawie karnym zasadą jest ściganie przestępstw z urzędu (z oskarżenia publicznego). **Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa** jest podstawową i wystarczającą przesłanką do wszczęcia postępowania w sprawach ściganych z urzędu. Zawiadomienie to wystarczy, aby Policja lub prokuratura wszczęła i prowadziła postępowanie w celu wykrycia i ukarania sprawcy.

Do przestępstw ściganych z urzędu należą:

- znęcanie się nad osobą najbliższą (art. 207 k.k.), obejmujące zarówno

- przemoc fizyczną (np. bicie, szarpanie, policzkowanie, karmienie z użyciem siły) jak i psychiczną (szantażowanie, poniżanie, straszenie).
- przemoc lub groźba bezprawna w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia (art. 191 k.k.), np. utrudnianie opuszczania domu, zabranianie kontaktów ze znajomymi.
- ciężki uszczerbek na zdrowiu (np. pozbawienia człowieka wzroku, słuchu) lub inne ciężkie kalectwo (art. 156 k.k.)
- inne naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia na okres powyżej 7 dni (art. 157 k.k.).

Warto również wiedzieć, że istnieje kategoria **przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego**. Wówczas tylko pokrzywdzony może złożyć skargę i dopiero wtedy postępowanie zostanie wszczęte. Taka sytuacja ma miejsce w razie: umyślnego lub nieumyślnego naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwającego nie dłużej niż 7 dni (art. 157 § 2 i 3 k.k.) lub naruszenia nieetykalności cielesnej (art. 217 k.k.).

Jest jeszcze kategoria **przestępstw ściganych na wniosek** pokrzywdzonego. Po złożeniu wniosku ściganie toczy się z urzędu np. zgwałcenie (art. 197 k.k.).

Pamiętaj o dowodach!

W trakcie prowadzenia dochodzenia organy ścigania mają za zadanie wyjaśnić wszystkie okoliczności, zebrać i zabezpieczyć dowody popełnienia przestępstwa. Dokumentacja, którą prowadzicie często jest bardzo ważnym, bywa, że jedynym dowodem, że osoba była lub jest ofiarą przemocy. Wiemy, że przy licznych obciążeniach biurokracją macie mało czasu na dokładne opisy w kartach pacjentów lub podopiecznych. Często od Was zależy waga przedstawianych przez osobę dowodów w sądzie, a co za tym idzie, dalszy los osoby pokrzywdzonej. Dlatego pamiętajcie o robieniu dokładnych opisów w prowadzonej dokumentacji:

- jeżeli jesteś *lekarz/lekarzem* pamiętaj o dokładnym wypełnieniu karty;
- jeżeli jesteś *pielęgniarką* pamiętaj o odnotowaniu swoich spostrzeżeń, informacji uzyskanych od pacjenta, odnotuj, że zgłosiłaś swoje spostrzeżenia lekarzowi;

- jeżeli jesteś pracownikiem socjalnym, pamiętaj o dokładnym wypełnieniu kartoteki;
- jeżeli jesteś kuratorem pamiętaj o dokładnym wypełnieniu karty czynności;
- jeżeli jesteś kuratorem społecznym, możesz również zgłosić swoje spostrzeżenia kuratorowi zawodowemu;
- jeżeli jesteś policjantem, pamiętaj o dokładnym sporządzeniu notatki służbowej i wypełnieniu Niebieskiej Karty.

Ważne jest, by zapisać: z jakim problemem dana osoba zwróciła się, datę, kiedy się zwróciła, kiedy miało miejsce zdarzenie, o jakim opowiadała, kto brał w nim udział. Jeżeli osoba ta ma obrażenia fizyczne (np. jest posiniaczona, pobita, kuleje), ma potargane bądź brudne ubranie - należy to opisać.

Jeżeli masz jakieś wątpliwości to możesz skonsultować się z inną instytucją, zapytać, co najlepiej zrobić w danej sytuacji. Jednakże Twoje wątpliwości nie zwalniają Cię z odpowiedzialności i konieczności działania.

Najbardziej uznanym przez sądy dowodem jest obdukcja lekarska. Jest ona niestety odpłatna, stąd wiele osób nie może sobie na nią pozwolić. Takie „sądowo-lekarskie oględziny” można przeprowadzić we Wrocławiu wyłącznie w Zakładzie Medycyny Sądowej, na ul. Mikulicza-Radeckiego 4. Obecnie kosztuje to 100 zł.

Jak i gdzie złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa może złożyć **każdy**, zarówno sam **pokrzywdzony**, jak i **ty**.

Jak? Jeśli coś cię zaniepokoiło (widziałeś, słyszałeś), dysponujesz konkretnymi informacjami, wiadomo ci, że komuś dzieje się krzywda, jest ofiarą przemocy, chcesz pomóc, zapobiec tragedii, przyczynić się do wykrycia i ukarania sprawcy, możesz złożyć ustne lub pisemne zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa (lub zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa).

Zawiadomienie pisemne może być wysłane pocztą, mailem, faksem lub dostarczone osobiście do jednostki Policji lub do Prokuratury. Wówczas możesz się spodziewać wezwania w celu uzupełnienia zawiadomienia albo wezwania do złożenia zeznań w charakterze świadka. Zawiadomienie powinno spełniać wymogi pisma procesowego, tzn. zawierać oznaczenie organu, twoje dane osobowe i adres, opis sprawy, datę oraz podpis (art. 119 k.p.k.).

Należy zadbać o potwierdzenie złożenia zawiadomienia np. wysyłając je listem poleconym lub prosząc o stosowną pieczęć na jego kopii.

Zawiadomienie ustne zostanie przyjęte i spisane przez funkcjonariusza Policji w formie protokołu. Jeśli zdecydujesz się na taką formę, raczej na pewno zostaniesz przesłuchany w charakterze świadka. Może to zająć trochę czasu, bo, mimo że przesłuchanie ma formę rozmowy to jego przebieg musi zostać udokumentowany, a więc wymaga spisania. Następnie zostaniesz poproszony o zapoznanie się z treścią protokołu i jego podpisanie. Pamiętaj, że masz wpływ na treść protokołu.

Gdzie? Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa ma obowiązek przyjąć **każdy funkcjonariusz Policji** na każdym posterunku, komisariacie, komendzie. Zgodnie z przepisami sprawa będzie prowadzona przez tę jednostkę, na której terenie doszło do popełnienia przestępstwa. Najlepiej, jeśli możesz od razu ustalić właściwą miejscowo jednostkę i zgłosić się właśnie do niej. **Pamiętaj! Nie pozwól się odesłać!** Zawiadomienie możesz złożyć również w najbliższej lub po prostu znanej ci jednostce. Funkcjonariusz nie może odmówić przyjęcia zawiadomienia tłumacząc, że to nie ich rewir, teren działania. Musi przyjąć zawiadomienie, ustalić jednostkę właściwą do prowadzenia sprawy i tam przekazać twoje zawiadomienie. Tam też zostaną podjęte kolejne czynności.

Jeżeli chcesz zachować **anonimowość** (nie chcesz podać swoich danych osobowych, podpisać się pod zawiadomieniem) możesz skorzystać z infolinii, anonimowo dokonać zawiadomienia w formie ustnej lub pisemnej. Najważniejsze by zawiadomienie dotarło do właściwych organów i zawierało konkretne informacje. Kiedy, gdzie, co się stało, kto brał w tym udział. Zarówno anonimowy telefon oraz anonim przesłany organom ścigania zainicjuje czynności Policji. Nawet do tego typu informacji podchodzi się poważnie, bo z doświadczenia wiadomo, że między bezpodstawnymi zawiadomieniami będącymi próbą dokuczenia komuś, szkodzenia, zemsty znajdują się poważne zarzuty wymagające ścigania.

Utajnienie adresu zamieszkania. Decydując się na złożenie zawiadomienia o przestępstwie oraz składając zeznania w charakterze świadka z pewnością zostaniesz poproszony o podanie swojego adresu zamieszkania, a informacja ta znajdzie się w aktach sprawy. W takiej sytuacji możesz sko-

rzystać z rozwiązania przewidzianego w art. 191 § 3 k.p.k. i zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu. Jest to możliwe, gdy zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej. Wówczas pisma procesowe doręcza się do instytucji, w której świadek jest zatrudniony lub na inny wskazany przez niego adres.

Co dalej? Jeżeli złożyłeś zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, ale nie jesteś osobą pokrzywdzoną twoje prawa są ograniczone, ponieważ nie jesteś stroną w sprawie. Możesz jedynie oczekiwać pisemnej decyzji o: wszczęciu postępowania przygotowawczego, odmowie jego wszczęcia oraz umorzeniu postępowania. Taka informacja powinna trafić do ciebie w ciągu 6 tygodni od dnia złożenia zawiadomienia. Jeśli tak się nie stanie możesz złożyć zażalenie do prokuratora.

Procedura Niebieskiej Karty

Jest to procedura interwencji w sprawach przemocy domowej. Ułatwia rozpoznawanie i dokumentowanie takich przypadków i organizowanie pomocy w środowiskach lokalnych. Niebieska Karta składa się z dwóch części:

Część „A” Niebieskiej Karty wypełniana jest:

- obligatoryjnie: podczas interwencji domowej w sprawie przemocy w rodzinie
- fakultatywnie: podczas wykonywania wszystkich innych czynności służbowych, jeśli jednocześnie zostaną spełnione dwa warunki: policjant uzyska informację o przemocy w rodzinie lub będzie miał podejrzenie jej występowania oraz konieczne będzie udzielenie pomocy ofiarom przemocy. Stanowi ona zapis faktu interwencji związanej z przemocą i może stanowić dowód w postępowaniu procesowym w sytuacji gdy ofiara postanowi złożyć zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Na zakończenie interwencji policjant informuje o możliwości przekazania (za wiedzą i zgodą ofiary), jej danych osobowych oraz informacji o sytuacji rodzinnej instytucjom rządowym i organizacjom pozarządowym zajmującym się pomocą. Jest to pierwszy krok aby ofiara przemocy uzyskała wszechstronną i profesjonalną pomoc medyczną, terapeutyczną, psychologiczną, finansową. Jeżeli ofiara przemocy wyraża zgodę na przekazanie jej danych potwierdza to pisemnie. Po interwencji kartę

należy przekazać oficerowi dyżurnemu jednostki.

Karta „A” trafia następnie do właściwego dzielnicowego, który ma obowiązek:

- niezwłocznego nawiązania / nie później jednak niż w ciągu 7 dni od założenia Niebieskiej karty / kontaktu z rodziną w której nastąpiła przemoc w celu bliższego poznania sytuacji i zorientowania się czy i ewentualnie jakiego rodzaju pomoc jest potrzebna,
- przekazania informacji o sytuacji do instytucji i podmiotów powołanych i zobowiązanych do udzielenia pomocy i wsparcia w celu zainteresowania się sytuacją rodziny,
- składania systematycznych wizyt – przynajmniej raz w miesiącu – sprawdzających stan bezpieczeństwa domowników i zachowanie sprawcy przemocy w rodzinie,
- zainteresowania się sytuacją dzieci i podjęcia współpracy w tym zakresie w pedagogami szkolnymi, psychologami, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi,
- prowadzenia postępowań sprawdzających i przygotowawczych.

Drugi element „Niebieskiej karty”, tzw. **Część „B”** zawiera informacje dla ofiar przemocy, czyli katalog przestępstw popełnianych najczęściej wobec osób najbliższych, prawa jakie ma ofiara i aktualne telefony instytucji i organizacji do których można się zgłaszać po pomoc. **Karta „B”** informuje, że każda osoba wzywająca policję ma prawo do:

- zapewnienia jej doraźnego bezpieczeństwa
- policjant może zatrzymać osobę stwarzającą zagrożenie,
- uzyskania informacji, kto przyjechał na wezwanie – dlatego można i należy zapytać o numer identyfikacyjny policjantów,
- wykorzystania dokumentacji z interwencji jako dowodów w sprawie karnej przeciw sprawcy przemocy,
- zgłoszenia interweniujących policjantów na świadków.

11. POZOSTAŁE ZAGADNIENIA PRAWNE

Problemy, które dotyczą osób starszych dotyczą również spraw majątkowych, m.in. alimentów, darowizny, obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny.

Alimenty

Wszyscy mamy obowiązek moralny i prawny zapewnienia pomocy swoim rodzicom i dziadkom, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej i stali się niezdolni do normalnej egzystencji.

Obowiązek alimentacyjny obciąża w pierwszej kolejności najbliższą rodzinę w linii prostej, a następnie rodzinę w linii bocznej (art. 128 kro.). Dlatego w pierwszej kolejności osoby potrzebujące mają prawo żądać świadczeń od dzieci. Jeśli z jakiegoś powodu dzieci nie są w stanie sprostać temu obowiązkowi, do płacenia zobowiązane są wnuki. Po wyczerpaniu tych opcji istnieje możliwość domagania się świadczeń od rodzeństwa i ich rodzin.

Pomoc finansowa w postaci obowiązku alimentacyjnego należna jest osobom, które znalazły się w niedostatku (art. 133 §2 kro.). Niedostatek powstaje nie tylko wtedy, gdy osoba nie posiada żadnych środków do życia, ale również wtedy, gdy nie potrafi zaspokoić swoich uzasadnionych potrzeb. O wysokości alimentów decyduje sąd traktując indywidualnie każdy przypadek. Sąd bierze pod uwagę sytuację życiową i potrzeby osoby domagającej się alimentów oraz możliwości osób pozwanych. Gdy sytuacja ulega zmianie, każda ze stron może domagać się zmiany wysokości zasądzonych alimentów. Zmianą, która usprawiedliwia żądanie podwyższenia świadczeń może być wzrost usprawiedliwionych potrzeb osoby uprawnionej, jak i wzrost dochodów osoby płacącej alimenty. Sytuacja odwrotna jest przesłanką do obniżenia obowiązku alimentacyjnego. W celu zmiany wysokości świadczenia wnosi się pozew o podwyższenie lub obniżenie alimentów do sądu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania powoda lub pozwanego.

Darowizna, jej odwołanie, służebność osobista

W przypadku darowizny warto poznać dwa zagadnienia: służebności osobistej i odwołanie darowizny.

Służebność osobista – jeżeli ktoś chce podarować mieszkanie dziecku, wnukowi bądź innej osobie, to może obciążyć to mieszkanie tzw. służebnością osobistą mieszkania. Darczyńca ma wówczas możliwość korzystania z cudzej nieruchomości poprzez zamieszkiwanie w niej oraz korzystanie z pomieszczeń i urządzeń przeznaczonych do wspólnego użytku mieszkańców budynku (art.

302 § 1 k.c.). U notariusza należy sporządzić „Umowę darowizny i ustanowienia służebności osobistej”.

Istnieje możliwość odwołania darowizny. Daje nam ją artykuł art. 898 Kodeksu cywilnego. Darczyńca może odwołać darowiznę tylko i wyłącznie wtedy, gdy obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Oznacza to, że obdarowany musi dopuścić się wobec darczyńcy czynów o dużym natężeniu złej woli – może to być np. popełnienie przez obdarowanego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, czci lub mieniu darczyńcy (np. pobicie darczyńcy, zniesławienie albo kradzież jego mienia), znęcanie się nad nim psychiczne bądź fizyczne, kierowanie w jego stronę poważnych gróźb, pozostawienie darczyńcy bez koniecznej pomocy, obmawianie darczyńcy wobec osób trzecich o postępowanie, które godzi w jego dobre imię, odmowa pomocy w chorobie itp.). Jeżeli mimo takiego niewdzięcznego zachowania darczyńca przebaczy obdarowanemu, wówczas darowizny nie będzie można odwołać. Za rażącą niewdzięczność na pewno nie będą uznane zwyczajne kłótnie czy nieporozumienia rodzinne.

Darczyńca może odwołać darowiznę tylko w ciągu roku od momentu kiedy dowiedział się o rażącej niewdzięczności obdarowanego.

Jak odwołać darowiznę?

Aby odwołać darowiznę, darczyńca musi złożyć obdarowanemu oświadczenie na piśmie o odwołaniu darowizny. Jeżeli obdarowany nie będzie chciał zwrócić przedmiotu darowizny, wówczas należy wystąpić do sądu cywilnego z powództwem o stwierdzenie obowiązku złożenia przez obdarowanego oświadczenia woli co do przeniesienia własności z powrotem na darczyńcę.

Obowiązek przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny

Konflikty występujące pomiędzy małżonkami nierzadko koncentrują się wokół spraw finansowych i przyjmują formę przemocy ekonomicznej. Dzieje się tak wtedy, gdy jeden z małżonków odmawia świadczenia na wspólne utrzymanie, bądź twierdzi, że każda strona ma wносить taką samą sumę pieniędzy na wspólne utrzymanie (co jest problemem w sytuacji, gdy istnieją znaczne różnice w wysokości dochodów np. emerytur). Warto wiedzieć, że kodeks rodzinny nakłada na każdego z małżonków obowiązek współdziałania dla dobra rodziny. **Oznacza to również obowiązek przyczyniania się do**

zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 kro). Spoczywa on w równym stopniu na obojgu małżonkach. Istotą tej zasady jest zapewnienie środków materialnych umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie rodziny jako całości przy zachowaniu zasady równej stopy życiowej. Oznacza to, że niezależnie od wysokości dochodów każdego małżonka, oboje mają prawo do takich samych warunków życia. Każdy ma łożyć na utrzymanie rodziny nie taką samą sumą pieniędzy, ale proporcjonalną do wysokości emerytury, jaką uzyskuje. Na potrzeby rodziny składają się potrzeby typowo osobiste (np. wyżywienie, odzież) jak również potrzeby majątkowe (utrzymanie domu, samochodu itp.).

W przypadku, gdy jeden z małżonków odmawia łożenia na wspólne utrzymanie należy do sądu rodzinnego złożyć wniosek o przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny.

12. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI ORAZ POMOCY?

Kogo powiadomić?

W sytuacjach bezpośrednio zagrażających życiu lub zdrowiu – wezwij **POLICJĘ**.

<http://www.wroclaw.policja.gov.pl/www/index.cgi>

tel. stacjonarny **997**

tel. komórkowy **112**

Wybrane organizacje, które pomagają ofiarom przemocy:

- **Centrum Praw Kobiet**, oddział we Wrocławiu,
ul. Ruska 46B / 208, **71 358-08-74;**
- **Stowarzyszenie INTRO**,
www.psychotekst.pl, intro@psychotekst.pl
- **Stowarzyszenie Pomocy AKSON – Ośrodek Wsparcia**

- i **Specjalistyczny Ośrodek Interwencji Kryzysowej**,
Wrocław, ul. Obornicka 99, **71 352-94-03**;
- **Fundacja Non Licet, Wrocław**,
ul. Stalowa 6a, 71 361-97-70;
- **Stowarzyszenie Psychoedukacji i Terapii EVOLUTIO**,
Pl. Dominikański 2, 71 348-61-12 w. 42;
- **Stowarzyszenie dla Osób w Sytuacji Kryzysowej INTERWENCJA**, ul. Podwale 13, 71 78-33-664;
- **Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Zdrowia CURATUS**,
ul. Kleczkowska 5, 71 329-09-19;
- **Demokratyczna Unia Kobiet – Klub Wrocławski DUK**,
ul. Ofiar Oświęcimskich 17, 71 341-71-43
- **Towarzystwo Rozwoju Rodziny TRR**,
ul. Podwale 74 ofic. 23, 71 342-14-13
- **Stowarzyszenie Na Rzecz Higieny Zdrowia Psychicznego „Przyjaciół w Kryzysie”**,
Pl. Staszica 4, Nr telefonu zaufania: 71 776-62-08
- **Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” w Warszawie**, tel. 22 668-70-00 w dni powszednie w godz. od 14.00 do 22.00; dyżur prawny odbywa się w poniedziałki i piątki w godz.: 18.00 - 22.00.
Inne miejsca, gdzie można uzyskać pomoc:
- **Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej**,
Wrocław, ul. Strzegomska 6, tel. 71 78-22-300 do 03;
- **Wrocławskie Centrum Seniora**,
Wrocław, pl. Dominikański 6, tel. 71 344-44-44;
- **Miejskie Centrum Usług Socjalnych we Wrocławiu**,
ul. Mączna 3, 71 376-99-00.

Tutaj możesz zadzwonić:

0 800 283 107 - Policyjny Telefon Zaufania

997 lub 112 (z tel. komórkowego) - Pogotowie Policyjne

0 783 71 71 71 (pon. - pt., 16.00 - 20.00) - telefon dla osób
dotkniętych przemocą domową

13. BIBLIOGRAFIA:

Przy opracowywaniu poradnika korzystaliśmy z następujących źródeł:

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555)
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553)
3. Poradniki prawne dla kobiet, Centrum Praw Kobiet: „... jeśli jesteś ofiarą przemocy”, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2008, „...O pomocy społecznej” Warszawa 2007, „...O alimentach i świadczeniach rodzinnych” Warszawa 2006
4. Poradnik dla kobiet pełnych życia i werwy „Wygrać starość”, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2004
5. Niezbędnik Psychologa „Przemoc wobec kobiet w rodzinie”, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007
6. Niezbędnik Lekarza „Przemoc wobec kobiet w rodzinie”, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2008
7. Niezbędnik Pracodawcy „Przemoc wobec kobiet w rodzinie”, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007
8. „Niebieska linia” nr 6/47/2006
9. „Niebieska Linia” nr 5/2003
10. „Gerontologia Polska” 2006, tom 14, nr 3
11. Bandura – Madej W., Dobrzyńska-Mesterháza A, Przemoc w rodzinie, Kraków 2000, artykuł s. 97-103 „Przemoc wobec ludzi starszych” (W. Bandura – Madej)
12. „Ustawa o pomocy społecznej – komentarz” – Iwona Sierpowska, Wolters Kluwer 2007

Poradnik powstał dzięki współpracy:

Wydawnictwo sfinansowane ze środków Gminy Wrocław

